

بنیاد نهج البلاغه از روی
توسعه و تکرار
موسسه نهج البلاغه
پژوهشگاه علمی و پژوهشی
پرتال جامع علوم

□ با تشکر از اینکه وقتان را در اختیار ما گذاشتید بعنوان اولین سؤال بفرمایید که چه شد که بفکر تأسیس بنیاد نهج البلاغه افتادید؟

■ تأسیس بنیاد نهج البلاغه یک الهام و یک مأموریت بود از سوی صاحب آن، پیش از تأسیس این مؤسسه در تأسیس مؤسسات دیگری هم سهمی داشتیم و در جمع دوستان و پس از مشورت‌ها و جلسات متعدد مؤسسه‌ی تأسیس می‌شد و گاهی برای نامگذاری آن ساعتها وقت مشترک می‌گذاشتیم و از میان نام‌های متعدد یکی را بر می‌گزیدیم، ولی این برنامه‌ها درباره بنیاد نهج البلاغه انجام نشد، بلکه بدون طی این مراحل در یک روز و در یک لحظه این نام به ذهن من القاشد و بلافاصله قلم روی کاغذ گشت و نام بنیاد نهج البلاغه تولد یافت.

منشاء این الهام را از علامه امینی صاحب کتاب گرانسنگ الغدیر می‌دانم زیرا در سالهای آغازین تحصیل توفیق زیارت آن عالم ربانی را یافتیم و ساعتها چشم به دهانش دوخته و سخنان پرجاذبه‌اش را می‌نوشیدیم ایشان در خلال صحبتهای شیرین و پرمغزش فرمود روزی به حرم مطهر امیرالمؤمنین علیه‌السلام شرفیاب شدم و در کنار آن تربت پاک به نجوا پرداختم و از حضرتش درخواست کردم مأموریتی را به من محوک فرماید که موفق به تألیف کتاب الغدیر شدم، بنده هم با همه وجود از آنحضرت خواستم که عنایتی شود و مأموریتی نصیب فرماید. که پس از گذشت شاید پانزده سال توفیق رفیق شد و افتخار عتبه‌بوسی فرهنگ علوی بمن اعطا شد و سرانجام حدود سال ۱۳۵۰ با همکاری جمعی از دوستان کار تحقیق و تألیف درباره نهج البلاغه را آغاز کردیم.

□ محور اصلی فعالیتهای بنیاد در چه زمینه‌هایی است؟
■ آرمانی که در بنیاد نهج البلاغه وجود دارد به قرار ذیل است:

۱ ایجاد مرکزی برای تبیین معارف اهلیت و تربیت نسل جوان بر مبنای آن. در این رابطه نهج البلاغه که کتاب دوم اسلام به شمار می‌آید و بعد از قرآن مجید از اعتبار و محبوبیت خاصی برخوردار است، محور این فعالیت قرار

گرفت. آگاهی نسل جوان و تحصیلکرده از این کتاب بطور کلی جهش و رویش بالقوه‌ای پدید می‌آورد و افکار و اندیشه‌ها را به افق اعلی می‌رساند و دورنمای زندگی را ترسیم می‌کند و راه سعادت را نشان می‌دهد. بنابراین اگر این کتاب باروش‌های جدید آموزشی و پژوهشی در اختیار نسل جوان قرار گیرد سمت و سوی فکر و اخلاق و کردار آنها الهی و علوی شده و بطور طبیعی به راه کمال

مسابقات و کنگره‌ها و استفاده از رسانه‌هایی چون رادیو و تلویزیون.

□ چه کارهای اصلی و اساسی در بنیاد انجام گرفته است؟

■ ۱. تحقیق و چاپ نهج البلاغه مصحح

۲. ترجمه جدید نهج البلاغه

۳. تحقیق تنها شرح موضوعی نهج البلاغه بنام

بهج الصباغه‌فی شرح نهج البلاغه در چهارده جلد به زبان

و سعادت خواهند رفت. بنابراین اولین اقدام در فعالیتهای بنیاد تحقیق و تألیف کتابها و رساله‌هایی بود که هم از نظر محتوی برگرفته از این معارف گر انقدر باشد و هم از نظر نگارش، جدید و پرجاذبه باشد و از ادبیات برتر معاصر استفاده شود.

محور دوم مسأله آموزش و گسترش این فرهنگ بود که می‌بایست از راههای جدید و مناسب استفاده شود از قبیل مدرسه مکتباتی نهج البلاغه و برگزاری

عربی

۴. تهیه ۵۰۰۰ فیش موضوعی از متن نهج البلاغه

۵. برگزاری چهارده کنگره داخلی و بین‌المللی

درباره نهج البلاغه

۶. تحقیق و تألیف در موضوعات نهج البلاغه

۷. تأسیس مدرسه مکتباتی نهج البلاغه به زبان فارسی و

اردو در ایران و هند

۸. تأسیس کتابخانه تخصصی نهج البلاغه و امیرالمومنین (ع)

۹. نشر ۱۴۰ کتاب و رساله درباره نهج البلاغه
 ۱۰. کلاسهای حضوری نهج البلاغه
 ۱۱. تاسیس دانشکده و پژوهشکده نهج البلاغه با همکاری دانشگاه اهل بیت
 ۱۲. تحقیق جامع احادیث امام علی (ع)
 ۱۳. اقدام به ایجاد سایت اینترنت درباره نهج البلاغه
 ۱۴. تألیف کتاب درسی نهج البلاغه برای حوزه علمیه خواران.
 ۱۵. تحقیق مستندات نهج البلاغه
 ۱۶. بازسازی کتب مفقوده پیرامون امام علی (ع) و شروع نهج البلاغه
 ۱۷. تألیف تفسیر موضوعی نهج البلاغه
 ۱۸. انتشار دانشنامه نهج البلاغه
- روال کار در تصحیح متن نهج البلاغه چه بوده و از چه منابعی استفاده شده است؟
- برای تهیه متن مصحح نهج البلاغه سالها به مطالعه و مشورت پرداختیم و طی جلساتی با اساتید فن به گفتگو نشستیم و آخرین آنها جلساتی بود با حضور مرحوم حجه الاسلام والمسلمین دکتر سید جواد مصطفوی، و مرحوم دکتر شیخ هادی امینی و دکتر محقق و شاید بعضی دیگر که به نظر واحدی نرسیدیم. لذا قرار شد یک نفر کار بررسی و تحقیق را شروع کند و سپس تا آنجا که ممکن است نظرهای اصلی و مهم دیگر هم در آن اعمال شود. مرحوم دکتر سید جواد مصطفوی که از همفکران و همکاران اصلی ما بودند این تحقیق را پذیرفته و با دستگیری گروهی از فضیله‌های مشهد آن را شروع کردند و پس از زمان معینی به پایان رساندند و بنا بود که این تحقیق همراه کتاب «نهج البلاغه ذوالفقر و شرحه العصری» که قرار بود آقای دکتر اسعد علی تألیف نمایند چاپ شود که متأسفانه بعلت آماده نشدن کتاب فوق و پدید آمدن نظرات و مشکلات

- ، اصل کار متوقف گردید. لذا از جناب حجه الاسلام والمسلمین آقای عطاردی خواسته شد که از نسخه‌های معتبر و اصح و اقدام استفاده کرده و امر مقابله و تصحیح شروع شود و ایشان هم این مسؤلیت را پذیرفتند و طی مسافرتها به داخل و خارج کشور مخصوصاً اقامت نسبتاً طولانی و سختی که سالها در کشور هندوستان داشتند و به کتابخانه‌های معتبر و قدیمی آن سامان مراجعه کرده و نسخه‌های خطی نهج البلاغه را به دست آورده و به مقابله پرداختند. نسخه‌هایی که ایشان از آن استفاده کردند بقرار ذیل است:
۱. نسخه کتابخانه آیت الله مرعشی که در تاریخ ۴۶۹ نگاشته شده است.
 ۲. نسخه کتابخانه مدرسه نواب مشهد که در تاریخ ۵۴۴ نگاشته شده است.
 ۳. نسخه کتابخانه دانشگاه علیگره هند که در تاریخ ۵۳۸ نگاشته شده است.
 ۴. نسخه کتابخانه ممتازالعلماء هند که در تاریخ ۵۱۰ نگاشته شده است.
 ۵. نسخه فخرالدین نصیری که در تاریخ ۴۹۴ نگاشته شده است.
 ۶. نسخه شرح راوندی که در تاریخ ۶۵۲ نگاشته شده است.
 ۷. نسخه کبیری که در تاریخ ۶۴۵ نگاشته شده است.
 ۸. نسخه شرح علی بن ناصر سرخسی کتابخانه رضا در شهر رامپور هند.
- پس از اقدامات جناب آقای عطاردی، گروهی از بنیاد نهج البلاغه به اشراف آیت الله خزعلی مجدداً به بررسی و تحقیق متن مذکور پرداخته و نظرهایی را اعلام نمودند که اعمال همه آنها مساوی با کار جدید و تحقیقی دیگر بود که پس از بحثهای زیاد قرار بر این شد که فقط تکلمه بدان اضافه گردد و بقیه نظرها به تحقیق بعدی موکول

شود که پس از این مرحله متن مصحح چاپ و منتشر گردید.

□ تحقیق بهج الصباغه یکی از مهمترین کارهای بنیاد است. درباره این شرح و شیوه تحقیق آن توضیح دهید.

■ همانطور که می‌دانید بهج الصباغه اولین شرح موضوعی نهج البلاغه است و ما تاکنون چنین شرح و تفسیری (نه در زبان فارسی و نه در زبان عربی) نداشته‌ایم ویژگی این شرح کثرت منابع

را از حیز انتفاع خارج کرده و به وجهه آن لطمه بزرگی وارد کرده بود. لذا بنیاد تصمیم گرفت آنرا تحقیق و منابع آنرا پیدا کند چند گروه برای این کار در نظر گرفته شد که توانایی تحقیق این متن سنگین و مفصل را داشته باشند هر جلدی به یک نفر داده شد و آنها به تحقیق و مطالعه پرداختند پس از زمان مقرر گروه دوم کار گروه اول را رسیدگی و ارزیابی کردند و متوجه شدند که موارد زیاد، از قلم افتاده و یا محقق اظهار داشته

و مآخذی است که مؤلف با تسلط بر آنها و به گمان بنده با حفظ آنها و حضور ذهنی که داشته به تناسب در هر بخش آورده است و به اعتقاد بنده در میان شروح موجود پر مطلب ترین شرح است، این کتاب حدود سی سال پیش چاپ شده بود ولی مهمترین اشکالی که می‌توان بر آن چاپ گرفت این است که منابع کتاب ذکر نشده بود و این نقص بزرگی است که می‌توان گفت کتاب

که منبع مورد نظر را نیافته است. البته هفت جلد اول را جناب آقای دکتر پاکتچی به سرعت و دقت خاص انجام داده و تمام منابع آنرا یافتند. و یک تنه کار گروهی مقتدر را انجام دادند. سرانجام پس از گذشت پنج سال کار سنگین و پر حجم تحقیق چهارده جلد بهج الصباغه به پایان رسید و آماده چاپ شد که خوشبختانه انتشارات امیرکبیر چاپ و نشر آنرا بعهدہ گرفت و در سیزدهم ماه رجب سال ۱۴۱۸ برابر

با سال ۱۳۷۶ سالروز ولادت با سعادت امیرالمؤمنین علیه السلام تمام چهارده جلد یکجا منتشر شد. و این آرزوی دیرینه پس از سالها تلاش و رنج و پیگیری به نتیجه رسید و تنها مجموعه منحصر بفرد در شرح نهج البلاغه تقدیم علماء و اندیشمندان گردید. بنیاد نهج البلاغه پس از تحقیق و چاپ این کتاب در صدد ترجمه و تلخیص آن می باشد که تاکنون چند جلد آن ترجمه گردیده است آرزو داریم این مجموعه ارزشمند در زبان فارسی هم بتواند نمود و ظهور مقبولی پیدا کند.

❑ خیر کتاب نهج البلاغه پارسی، به قلم حضر تعالی منتشر گردید چه کاستی هایی مشاهده می شد که علیرغم

ترجمه های متعدد نهج البلاغه شما نیز بفکر ترجمه ای دیگر افتادید؟

■ البته شروع این ترجمه جدید نیست شاید بعضی از قسمتهای آن مربوط به بیست سال پیش باشد و به همین دلیل انگیزه قوی برای نشر آن نبود ولی از آنجا که نهج البلاغه یک کتاب معمولی از یک نویسنده عادی نیست و کلمات در بردارنده مفاهیم ژرف و گسترده ای است هر کس با دیدگاه خاص و زاویه ای مخصوص بدان می نگرد و با

زبان و بیانی دیگر به پردازش و استخراج مفاهیم بامداری می کند، اینجانب نیز در مطالعه نهج البلاغه دریافته ای داشتیم که می خواستیم آنرا به شکل و شیوه ای بیان کنم و شور و هیجانی را می دیدم و در جستجوی قالبهایی بودم که بتواند لاقفل بخشی از آنرا اظهار دارد. بعضی از مترجمان به پاس داشت امانت در ترجمه، مطالب پیچیده و احیاناً غیر قابل فهمی را نگاشته اند که ممکن است از نظر دستوری صحیح باشد ولی در هر صورت نامفهوم است و خلاصه آنکه باز هم برای فارسی زبانان این زمان که با ادبیات ویژه و الفاظ و عبارات جدید مواجهند ترجمه جدیدی را می طلبید. بعلاوه از بنیاد نهج البلاغه این انتظار و خواست مکرر بود که خود بر اساس سالها مطالعه و تحقیق و در واقع تخصص در این کار ترجمه ای را عرضه کند. شیوه ای که در این ترجمه بکار رفته راه سوم است یعنی نه ترجمه تحت اللفظی است و نه ترجمه آزاد بلکه برگردان مفهوم و محتوی بر اساس فرهنگ و ادب پارسی است یعنی آنچه در ترجمه منظور است و اساساً یک مترجم آنرا می جوید آنستکه می خواهد در زبان دوم و با الفاظ و اصطلاحات متداول مطالب اصلی کتاب را منتقل کند، و این در بعضی موارد با ترجمه تحت اللفظی نمی سازد، الفاظ و عبارات مخصوص زبان دوم را می خواهد که در موارد مشابه بکار برده می شود. ترجمه الفاظ ضرب المثل ها و کنایات و استعارات نمی تواند مفهوم مورد نظر صاحب متن اصلی را برساند باید تفحص کرد و مثالی که در زبان دوم در چنین مواردی بکار می رود پیدا کرد و اگر نباشد با عباراتی، آن مثل را تفسیر کرده و توضیح داد، و گاه ترجمه تحت اللفظی نمی تواند فخامت و والائی متن را منتقل کند باید دست بدامن جملات و کلماتی شد که لاقفل بتواند بخشی از آنرا در دیدگاه خواننده زبان دوم بگذارد و از این قبیل مطالب بود که ترجمه جدید به دنیای کتاب راه یافت.

❑ از اینکه وقتتان را در اختیار نشریه گذاشتید سپاسگذاریم